

חלומות שלא חלמתי

קלמן סמואלס

חלומות שלא חלמתי

על אהבה, אומץ ושינוי -
סיפורי חייהם
של מייסד 'שלוה'
ובנו יוסי

מאנגלית: ברוריה בן-ברוך ושלומית כנען אבירם

Kalman Samuels
Dreams Never Dreamed

עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת משנה: אפרת גרוס
עריכה לשונית: אפרת גרוס ודנה רייך
הגהה: ינון חן
עימוד: עדי רובין
עיצוב מוסף התמונות: תמי מגר
תמונת העטיפה: ג'ארד ברנשטיין
עיצוב הכריכה: אליהו משגב

מקור באנגלית © קלמן סמואלס, 2019
תרגום לעברית © הוצאת קורן ירושלים, 2019

ספרי טובי, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534
www.tobypress.com

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשרד או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-526-276-6 ISBN

Printed in Israel 2019 בישראל

ספר זה מוקדש
לרעייתי היקרה ושותפתי לחיים מלכי
לילדינו האהובים
נחמה
יוסי
יוחנן ומיכלי
אבי ודבי
שמחה ויוכבד
שלמה ואורית
שרה
ולנכדינו המקסימים

אתם מתנות הא-ל היקרות לי,
ומקור לא אכזב של אהבה ותמיכה - ליוסי

תוכן העניינים

ט	פתח דבר	1
1	1. ימים ראשונים	9
9	2. הדרך לירושלים	21
21	3. עולמי החדש	26
26	4. שידוך	32
32	5. חושך ודממה	40
40	6. ניו יורק	48
48	7. כל אדם ואמת המידה שלו	56
56	8. ההבטחה	62
62	9. רפואה, מיסטיקה ותזונה	71
71	10. מכתב מד"ר ח'	80
80	11. השיבה הביתה	88
88	12. חיבור לעולם	95
95	13. הגיע זמן תשלום	97
97	14. למצוא את מקומנו	103
103	15. חיים מקבילים	108
108	16. איך לקיים את ההבטחה?	114
114	17. בנפתולי המבוך המשפטי	123
123	18. סדקים ראשונים בשריונו של גוליית	130
130	19. מפגש שמימי	137
137	20. שלווה	140
140	21. הצדק, החוק והפער שביניהם	147
147	22. דלתות נפתחות	153
153	23. חתירה למגע	159
159	24. נופשון בכל מחיר	

163	25. אני רוצה לסגור את שלוחה.
169	26. לגדול עם יוסי
172	27. משפחת וקסמן
177	28. "זה הרי ברור מאליו, קלמן!"
184	29. בית נחשון
191	30. 'אני ואימי'
198	31. לבחור בין שני הכובעים
200	32. וולוו
205	33. מצבעי פנדה לבושם
211	34. פורסט גאמפ
216	35. ממשיכים קדימה, מרחיבים את המעגל
225	36. להיענות לאתגר המקצועי
228	37. רקורד מושלם מדי
232	38. פצצות והפתעות
238	39. לשלם את החשבון
244	40. מחירה הגבוה של קרקע חינם
248	41. בחזרה למבוך המשפטי
254	42. תם אך לא נשלם, ממשיכים הלאה
257	43. בשערייך ירושלים
261	44. בולוניה
266	45. מעל ומעבר למאובטח
268	46. על רפואת שיניים והגיינת פה
274	47. כבשים ונבואות
280	48. לקראת פתיחה
287	49. להקת שלוחה - שגרירים של שינוי
297	50. שילוב ושילוב הפוך
302	51. יוסי בעל החלומות
308	תודות
311	תמונות

פתח דבר

לא תכננתי לכתוב ספר החושף מטבע הדברים מידע פרטי עליי ועל משפחתי. אבל כשחיייו של בני יוסי השתנו מן הקצה אל הקצה, סברו חברים טובים שמן הראוי לשתף את העולם בסיפורו כדי להעלות את המודעות לסוגיות הכרוכות בו. מי ששיכנע אותי בסופו של דבר לעשות זאת היה אבי האהוב, נורמן סמואלס. הוא לא היה איש של מילים, ובשוכבו על ערש רווי הוא אחז בידי והפציר בי: "תבטיח לי שתכתוב את הספר הזה!" ואני הבטחתי. אומנם חלפו שנים רבות, אבל את ההבטחה קיימתי.

חלק גדול מן המסופר מבוסס על יומני האישי, שבו תיעדתי בזמן אמיתי לא רק אירועים אלא גם תחושות והבחנות. כמה מן השמות שונו כדי להגן על פרטיותם ועל שמם הטוב של אנשים מסוימים.

פרק 1

ימים ראשונים

שנות השישים הסתיימו, תקופה שהייתה אהובה עליי כל כך ושהטביעה חותם עמוק על דורי. זו הייתה תקופה של חיפוש רוחני וערעור על מוסכמות. נסחפתי ומצאתי את עצמי בנסיעה מנותק בגוף ובנפש משורשי, וחלומות שלא חלמתי החלו להתהוות.

הכול התחיל בוונקובר, קנדה, שבשנת 1951 הייתה מקום מיוחד במינו. זו הייתה העיר הגדולה ביותר בקולומביה הבריטית והאזור המטרופוליטני השלישי בגודלו בקנדה כולה, ואף על פי כן לא הייתה כרך גדול מדי והייתה נטועה כבאורח פלא בין ההרים הגבוהים לאוקיינוס השקט. נדמה היה שכמעט בכל פינה יש פארק ירוק ומגרש משחקים, ועל העיר כולה שרתה שלוה גדולה. אני, הצעיר בשלושת ילדי המשפחה, נהנתי מכל היתרונות של חיי המעמד הבינוני. אבי נולד בקנדה להורים שהיגרו בפנות המאה מאוקראינה, בזכות דוד רבא-רבא מנדל שמלניצקי. דוד מנדל היה בעליה של חנות גדולה מזרחית לקייב, ולקראת סוף המאה ה-19 הגיע לאנגליה למסע קניות. באחת מתחנות הרכבת של לונדון ראה שלט גדול, כתוב בשפות אחדות: "שטחי אדמה חינם בקנדה! בואו להשתקע אצלנו!". התברר לו שקנדה מחלקת למהגרים הבאים אליה אדמה בשטחי הערכות. "האיכרים החדשים יודקו לחנות כלבו", חשב

דוד מנדל, "בריוק כמו האיכרים האוקראינים שקונים אצלי כעת. זה יהיה אותו הדבר - רק בלי הפוגרומים".

כיהודים רבים אחרים ממזרח אירופה, הוא הגיע בסופו של דבר לוויניפג שבקצה המזרחי של אזור הערבות, פתח חנות והחל להביא את בני משפחתו בזה אחר זה לקנדה. מהבאים היה אחיינו בן השמונה-עשרה יוסף, סבי לעתיד. משפחת שמלניצקי המורחבת עשתה חיל בקנדה, ובשנות השלושים של המאה העשרים שינתה את שמה לגרסה נוחה יותר לאוון האנגלית, סמואלס. סבא ג'ו נשא לאישה את פאני והשניים השתקעו בעיר אַדמונטון, שם הוא הקים רשת מצליחה של חנויות לבגדי נשים ויכול היה לשלוח את אבי ללמוד משפטים באוניברסיטת אלברטה.

ב-1943 גויס אבי לצד חבריו הסטודנטים לצבא הקנדי ושירת באירופה עד 1945 כמפקד מחלקה. ממש לפני צאתו אל מעבר לים הוא נשא לאישה את אמי פרנקי (פרנסס). כשמלחמת העולם השנייה הסתיימה ואבא שוחרר משירות צבאי, עזבו בני הזוג את אדמונטון ועברו מערבה, לוונקובר שבה האקלים נוח יותר. אחי ג'ף נולד ב-1946, אחותי מרילין ב-1948, ואני, צעיר הילדים, נולדתי כשלוש שנים אחר כך. נקראתי קלמן. ספר השמות היהודיים, שהיה פופולרי באותם ימים, קבע כי השם 'האנגלי' המקביל לקלמן הוא קני או קרי, וכך נקרא שמי קרי אלפרד סמואלס. אלא שבהיותי בן שש כבר נתקלתי פעמים רבות בשמו של אלפרד א' ניומן - הדמות המשעשעת של הנער אדום השיער, ירוק העיניים וחסר השן הקדמית, שהופיעה בעמודי השער של מד מגזין (Mad) - עד שהתעקשתי לשנות את שמי האמצעי. אני משער שהייתי ילד חמוד אבל יש להניח שהצקתי מאוד להוריי בעניין הזה, שכן אבי, שבדרך כלל לא הזדרז לפעול, שינה באופן רשמי את שמי האמצעי לאלן.

משפחתנו הייתה משפחה יהודית אופיינית לזמן ולמקום - לא היינו דתיים אבל שמרנו על המסורת. סבי וסבתי דיברו יידיש והוריי, כשרצו שלא נבין, דיברו ביניהם אנגלז-יידיש. המטבח בביתנו היה כשר באופן סמלי והיו לנו כלים מיוחדים לפסח, אבל מחוץ לבית אכלנו במסעדות לא כשרות - למעשה, לא היו אז מסעדות כשרות בוונקובר. בהיותי בן 16 טעמתי לראשונה צ'יזבורגר

ימים ראשונים

במקדונלד'ס, אחרי ערב של משחק כדורסל בבית הספר התיכון. המאכל נתקע בגרוני, פשוטו כמשמעו, וגרם לי להקיא, אבל בפעמים הבאות כבר למדתי להתגבר על הבחילה.

בביתנו לא שמרו שבת, אבל בכל ליל שבת התקיימה סעודה שבה אבי ערך קידוש ובירך על החלות שאפתה סבתי. לעיתים היינו משתתפים בתפילה בבית הכנסת האורתודוקסי הגדול, שבין מאות מתפלליו היו רק חצי תריסר שומרי מצוות, בהם הרב ועוזריו. אחרי התפילה הייתי מבלה כאוות נפשי. בימים הנוראים היינו נוסעים לבית הכנסת במכונית, מרחק של כחמישה קילומטרים, אבל אבא היה מחנה את המכונית במרחק רחוב או שניים מבית הכנסת כדי לכבד את המקום. אני הייתי משחק בחוץ או יושב בפנים לצד אבא ומקשיב לתפילות בעברית שלא הבנתי. אבל היו גם קווים אדומים: כשהדודג'רס כיכבו במשחקי האליפות המרתקים שלהם, הרשו לי לצפות בחלקים מהמשחקים.

התחלתי את לימודי בבית ספר יהודי, אבל בסוף כיתה ב' למורה נמאס ממני והיא התלוננה לאמי, "קרי שואל יותר מדי שאלות". שמחתי כשאמי הנבונה העבירה אותי לבית הספר הציבורי השכונתי. גם כאן המשכתי לשאול שאלות, אבל מצאתי חן בעיני המורה החדש מר וְלִמֵן, והוא אמר זאת לאימא. פעם לקח אותי הצידה ושאל מדוע אני כותב את שם האל במקף, א-להים (G-d). הסברתי לו שלפי הדיבר השלישי אסור לשאת את שם השם לשווא, ולכן אנו היהודים מקפידים שלא לכתוב את שמו השלם, מחשש שמא פיסת הנייר שעליה נכתב השם תושלך לפח. הדבר עורר את סקרנותו והוא כתב להוריי מכתב סיכום שנה לא שגרתי, ובו כתב שאחסר לו בשנה הבאה ושהוא צופה לי עתיד מזהיר.

אהבתי את הלימודים העיוניים וגם את מקצועות הספורט, והצטיינתי בשניהם. הייתי ילד טוב אבל שובב, ועד היום אינני מבין מדוע נקראתי למנהל בכיתה ג, ושוב בכיתה ו, ושמעתי מפיו על "הקש ששבר את גב הגמל". בשתי פעמים אלה הוא שלף חגורת עור קלועה וגמישה, עשרים סנטימטרים אורכה, שמונה רוחבה וכסנטימטר שלם עוביה, עם ידית עור נוחה לשימוש, והורה לי להושיט את שתי ידיי. בהצלפה הראשונה לא ידעתי פחד ועשיתי כדבריו אך

בהתרסה. לאחר הצלפה אחת על כף ידי הימנית הבנתי שטעייתי טעות מרה. הכאב הצורב שעט מכף היד שהתנפחה, דרך הזרוע המושטת והיישר אל הלב הפצוע. חדלתי מיד להעמיד פנים ופרצתי בככי. "את היד השנייה!" הורה לי המנהל, ואני, בטיפשותי, הושטתי את ידי השנייה וחוויתי שוב את הסבל הנורא הזה, ואחר כך עוד פעמיים על כל יד. הכאב היה נורא, אך יותר מזה - גאוותי נפגעה אנושות. וכל זה משום שזרקתי את חבל הקפיצה של אחת הבנות על הגג! לעומת זאת, עונש המלקות השני שספגתי בכיתה ו' היה מוצדק לחלוטין. נתפסתי קורא חוברת קומיקס מסדרת 'ארצי' הקטן' בשעת הספרייה והתבקשתי לגשת לחדר המנהל. הואיל וכבר ידעתי מה מצפה לי, אמרתי למורה בקול אדיש: "מר ברסון, אמרו לך פעם שיש לך שכל של ילד בגן?". ההערה הזאת עלתה לי בעוד זוג מלקות, אבל לפחות הפגנתי רוח לחימה וגם זכיתי לרעמי צחוק מילדי הכיתה! דאגתי במיוחד מפני תגובתה של אמי כשתראה את ידי הנפוחות. לזכותה ייאמר, שהיא הסתפקה במילים: "את העונש שלך כבר קיבלת. אני לא מתכוונת להוסיף לזה".

בבית הספר לא למדתי שיעורי יהדות, ועד גיל 15 הלכתי אפוא שלוש פעמים בשבוע אחרי הלימודים לשיעורי עברית ויהדות בבית הכנסת האורתודוקסי 'שערי צדק'. מורי החדש היה רב שהגיע לשם זמן קצר קודם לכן מברוקלין, ניו יורק, לכהן כעוזר לרב של בית הכנסת, ברנרד גולדנברג. שמו היה הרב מרווין האיר.

רוב ימות השנה לא פקדו את בית הכנסת מתפללים רבים, אך בימים הנוראים השתנה המצב. באותם שלושה ימים מדי שנה התקיים עוד מניין תפילה באולם שבקומת הקרקע, שבו יכלו להתכנס המוני המתפללים הנוספים, וכאן, בראש השנה, נשא הרב הצעיר את דרשתו המרכזית הראשונה במבטא ברוקלינאי מובהק. עדיין זכור לי הרחש הנרגש שעוררה אותה דרשה. "איזה בחור יוצא מן הכלל! הוא מדבר נפלא", לחשו המתפללים.

לקראת בר המצווה שלי, בחודש אוגוסט, נאלצתי לוותר על שני דברים חשובים. הייתי שחקן בייסבול נלהב, אבל אמי לא הייתה מוכנה להסתכן באפשרות שאפצע במשחק. למרות הפצרותיי ותחנוניי, היא לא הסכימה

ימים ראשונים

שאשחק בתפקיד התופס (catcher) בנבחרת קנדה במשחקי הפלייאוף של ליגת הבייסבול לנוער, כפי שעשיתי שנה קודם לכן, וגם לא בתפקיד רץ אחורי (halfback) באליפות הפוטבול לנוער. במקום זה התאמנתי בקריאת הפרשה שלי על פי טעמי המקרא, וזה לא היה קל. מורי עזר לי באמצעות חיצים מקודדים מעל כל מילה, ובספרות שהורו לי להרים את הקול בטון אחד או להוריד אותו בשניים. בעמל רב הצלחתי לקלוט את העניין.

לקראת מועד בר המצווה, הקפדתי לנסוע מדי שבת בבוקר לבית הכנסת, שבו ערכה הרבנית האייר את התפילה לילדים. בדיוק בשבוע שבו חל בר המצווה שלי, הרב גולדנברג, שמשפחתי ואני הרגשנו קרובים אליו במיוחד, עבר מוונקובר לניו יורק כדי לעמוד בראש ארגון חינוך יהודי-לאומי. שנים קודם לכן, בהיותי בן חמש, העסיקה אותי שאלה שאמי לא הצליחה להשיב עליה. "אם אֵלֹהִים ברא את כל העולם", שאלתי, "מי ברא את אֵלֹהִים?". אימא התקשרה לשאול את הרב גולדנברג והעבירה לי את השפופרת, והוא הסביר לי: "אף אחד לא ברא את אֵלֹהִים, קרי. זה ההבדל בין האדם לבין אֵלֹהִים. אנחנו נבראנו, אבל אֵלֹהִים היה תמיד ויהיה תמיד". תשובתו הברורה הקלה על חרדתי.

התאכזבתי להיות ילד בר המצווה הראשון שהרב האייר הצעיר ילמד, אך הוא התגלה כמורה וכחבר יוצא דופן. הוא היה איש של חזון, ולימים הקים את אחד הגופים העולמיים הגדולים לזכויות אדם, מרכז שמעון ויזנטל בלוס אנג'לס, וגם זכה בשני פרסי אוסקר לסרטים תיעודיים. הידיעה שעזרתי לרב האייר להתחיל את הקריירה שלו ברגל ימין תמיד העלתה לי חיוך על הפנים. בכיתה ז' עברתי לתיכון הציבורי הגדול ביותר בוונקובר והצטרפתי שם לאלפיים תלמידים כמעט. זה היה מקום נפלא! גובהי היה אז 1.53 מטר - הילד השלישי הכי נמוך בין 306 תלמידי השכבה - אבל זה לא מנע ממני להתמודד לתפקיד נשיא מועצת התלמידים של כיתה ח' - ואף להיבחר. למען האמת, הכרתי את תלמידי השכבה טוב יותר מכל האחרים: היו בה ילדים משני בתי הספר היסודיים שבהם למדתי, ילדים יהודים מהקהילה וקבוצה שלמה נוספת של ילדים מליגת הנוער. כנשיא מועצת התלמידים הייתה לי

הזכות לארגן מסיבות החלקה על הקרח, מופעי מוזיקה ועוד. אחת מלהקות הרוק שהבאתי להופיע באולם הספורט של בית הספר - תמורת תשלום של 300 דולר - התקדמה מהתחלה צנועה זו וקנתה לה תהילת עולם תחת השם 'The Guess Who'.

בהיותי בן 15, תודות לעצתה הנבונה של אמי, מצאתי את העבודה האמיתית הראשונה שלי. לחבריי ולי נמאס לכסח דשא תמורת שני דולרים והחלטנו שהגיע הזמן למצוא עבודות קיץ טובות בשכר של לא פחות מ־2.25 דולרים לשעה. בבוקר שבת אחת התייצבתי בחנות נעליים אקסקלוסיבית שבמרכז המסחרי של ונקובר, אבל רוחי נפלה כששמעתי שהם משלמים רק דולר אחד לשעה. אמרתי לאימא: "מי צריך עבודה כזאת? שכר המינימום הוא 1.10 דולר לשעה ואפילו את זה הם לא מוכנים לשלם. זו עבודת!".

ואימא שאלה: "מה בדיוק אתה יודע על מכירת נעליים?". הודיתי שאינני יודע על כך דבר. "אם כן, למה הם צריכים לשלם לך על משהו שאתה לא יודע לעשות?" שאלה אימא. "קח את העבודה, הם יכשירו אותך, ואז ייתנו לך העלאה או שיהיה לך מה להציע כשתפנה למקום אחר". זה לא מצא חן בעיניי. "למה לי לעבוד תמורת דולר לשעה כשיש לי חברים שמקבלים 2.25 לשעה?" התנגדתי. אינני יודע איזו רוח נבואה נכנסה באמי, אבל אין ספק שהיא חזתה את העתיד. "הסיכוי שהחברים שלך יקבלו 2.25 לשעה קטן מאוד", אמרה בפשטות. "ואם הם לא מסוגלים לקבל את זה, ייתכן מאוד שאתה תהיה היחיד שתהיה לו עבודה לקיץ". וכמה שהיא צדקה! עבודתי קשה מאוד, למדתי למכור ולצחצח נעלי יוקרה, והשתכרתי שמונה דולרים ליום, שהצטברו לארבעים דולר בשבוע. יחד עם הטיפים שקיבלתי, צברתי באותו קיץ יותר מ־400 דולר. בהתחלה חבריי לא הפסיקו להציק לי ולרדת עליי. בספטמבר, כשהיה לי סכום כסף נאה, הם כבר לא צחקו.

המשכתי לעבוד בחנות הנעליים בסופי השבוע, ובקיץ שלאחר מכן ניסיתי להתקבל לעבודה בחנות הכלבו הארצית וודוורד'ס. מנהל מחלקת הנעליים בחנות היה לא אחר מאביו של חבר לכיתה, קלווין, שאיתו הרביתי לצחוק. קלווין היה חירש, אבל איש לא ידע לקלל את מורינו בשטף ובשקט כמו קלווין!

ימים ראשונים

ברגע שאביו שמע שאנחנו חברים, הוא קיבל אותי לעבודה תמורת - כן, כן - 2.25 דולרים לשעה! בכל שנות התיכון עבדתי בימי שישי בערב ובשבתות, ותמיד היה לי כסף מזומן. כמה מחבריי, לעומת זאת, נשארו מובטלים, אם כי אף פעם לא חדלו לחפש הזדמנויות להגיע אל הכסף הגדול.

מגיל צעיר מאוד הייתי להוט אחרי ספורט. התאחדות הנוער שלנו בבייסבול, ליגת הבייסבול המערבית לנוער, הייתה פופולרית מאוד בכל רחבי החוף המערבי. הייתי שחקן נמוך אך עשוי ללא חת, ובהיותי בן 11 הצטרפתי לנבחרת הכוכבים שהתחרתה במשחקי הפלייאוף האזוריים של הליגה בבאונטיפול, יוטה. עד אז לא ראינו מעולם מגרש נפלא שכזה או שחקני ענק שכאלה, שידעו לחבוט כדור למרחק חמישים מטרים אל מעבר לקצה המגרש. באותם ימים רחוקים לא טרחו לוודא את גיל השחקנים. אחד הזורקים שלהם אותר בידי צייד כשרונות של הלוס אנג'לס דודג'רס, ועל אף היתרון המובהק של הזורק מהקבוצה היריבה, הצלחתי לחבוט באחת מהזריקות שלו.

מלבד בייסבול שיחקתי גם פוטבול אמריקאי בשלל עמדות הגנתיות והתקפיות כאחת. השנים שבהן שיחקתי ברחובות עם אחי הגדול ג'ף ועם חבריו השתלמו היטב. כולם ידעו ש'סם הגדול' ו'סם הקטן' מכירים את כל סודות המשחק. אחד מרגעי השיא הזכורים לי היטב היה כשהצלחתי לעשות טאצ'דאון סבוך בעזרת מהלך מתוחכם. אימא עמדה מחוץ למגרש והריעה. מכיוון שהייתי גם הבועט של הקבוצה, בעטתי את הנקודה הנוספת והתכוננתי לבעיטת פתיחה לעבר הקבוצה השנייה. זו הייתה בעיטה מדהימה לקצה השני של המגרש, אבל ברגע שרגלי נגעה בכדור הרגשתי כאב תופת במעלה הירך ונאלצתי לפרוש מהמשחק. שריר המפשעה שלי נקרע, וכך הסתיימה עבורי עונת המשחקים, ועמה גם כל קריירת הפוטבול שלי.

שיחקתי גם כדורגל, והצטיינתי גם בגולף. בכל שנותיי בתיכון שיחקתי בקבוצת הטניס של בית הספר ובשנה האחרונה הייתי קפטן של נבחרת הטניס ונבחרת הכדורסל כאחת. עד גיל 16 הייתי ילד נמוך, אבל בקיץ שלפני כיתה י"א צמחתי פתאום בכת אחת וגבהתי כ-15 ס"מ. כשחזרתי ללימודים בספטמבר השתנית לכלי הכר! בשנת הלימודים האחרונה הייתי פעיל בתנועות נוער וסגן

חלומות שלא חלמתי

נשיא מועצת התלמידים של בית הספר. כשסיימתי את לימודיי בבית הספר, לצד כמה מלגות לימודים, קיבלתי אחת משתי המלגות במדינה על שילוב של הצטיינות בכדורסל, מצוינות חברתית והצטיינות בלימודים.